



دانشگاه آزاد اسلامی

واحد تهران مرکز

دانشکده هنر و معماری / گروه شهرسازی

پایان نامه

برای دریافت درجه کارشناسی ارشد (M.A)

گرایش : طراحی و برنامه‌ریزی شهری و منطقه ای

عنوان:

دموکراسی و نحوه تاثیر آن در شکل‌گیری و عملکرد فضاهای عمومی شهری

نمونه موردی: میدان بهارستان تهران

استاد راهنما:

جناب آقای دکتر ناصر براتی

استاد مشاور:

سرکار خانم دکتر آتوسا مدیری

پژوهشگر:

ثمین ژند

تابستان ۱۳۹۰

تقدیم به

مادر و پدر عزیزم،

که تمام هستی من از وجود پر مهر آنهاست.

برادر مهربانم سپهر،

که همراه همیشه مهربان من است.

پدر بزرگ بزرگوارم و روح گرانقدر مادر بزرگم،

که بی شک وجودشان بهانه ای برای تمام داشته هایم است.

با سپاس فراوان از اساتید بزرگوارم

جناب آقای دکتر ناصر براتی

به پاس هدایت روشمند، دقت نظر و حمایت‌های لحظه به لحظه‌شان

سرکار خانم دکتر آتوسا مدیری

که همراهِش بنایی شد برای تلاش پرشورم در کسب دانش

جناب آقای دکتر مجتبی رفیعیان

و جناب آقای دکتر مهرداد ژند

به جبران تمام آنچه که همگام با راهبری و داوری این رساله به من آموختند

تعهد نامه اصالت پایان نامه کارشناسی ارشد

اینجانب ثمین ژند دانش آموخته مقطع کارشناسی ارشد ناپیوسته، به شماره دانشجویی ۸۷۰۸۵۱۶۹۸۰۰ در رشته شهرسازی که در تاریخ ۹۰/۴/۲۸ از پایان نامه خود تحت عنوان: دموکراسی و نحوه تاثیر آن در شکل‌گیری و عملکرد فضاهای عمومی شهری، نمونه موردی: میدان بهارستان تهران

بدینوسیله متعهد می‌شوم:

۱- این پایان نامه حاصل تحقیق و پژوهش انجام شده توسط اینجانب بوده و در مواردی که از دستاوردهای علمی و پژوهشی دیگران (اعم از پایان نامه، کتاب، مقاله و ...) استفاده نموده‌ام، مطابق ضوابط و رویه‌های موجود، نام منبع مورد استفاده و سایر مشخصات آن را در فهرست ذکر و درج کرده‌ام.

۲- این پایان نامه قبلاً برای دریافت هیچ مدرک تحصیلی هم سطح، پایین‌تر یا بالاتر) در سایر دانشگاهها و موسسات آموزش عالی ارائه نشده است.

۳- چنانچه بعد از فراغت از تحصیل، قصد استفاده و هرگونه بهره‌برداری اعم از چاپ کتاب، ثبت اختراع و ... از این پایان نامه داشته باشم، از حوزه معاونت پژوهشی واحد مجوزهای مربوطه را اخذ نمایم.

۴- چنانچه در هر مقطع زمانی خلاف موارد فوق ثابت شود، عواقب ناشی از آن را بپذیرم و واحد دانشگاهی مجاز است با اینجانب مطابق ضوابط و مقررات رفتار نموده و در صورت ابطال مدارک تحصیلی ام هیچگونه ادعایی نخواهم داشت.

نام و نام خانوادگی: ثمین ژند

تاریخ و امضا:

بسمه تعالی

در تاریخ : ۹۰/۴/۲۸

دانشجوی کارشناسی ارشد خانم ثمین ژند از پایان نامه خود دفاع نموده و با نمره ۱۷/۵ به حروف هفده و نیم و با درجه بسیار خوب مورد تصویب قرار گرفت .

امضاء استاد راهنما

فهرست مطالب

صفحه	عنوان
۱	مقدمه
	فصل اول : کلیات طرح
۶	۱-۱ بیان موضوع و مسئله مورد پژوهش در پایان نامه
۱۰	۱-۲- ضرورت و اهمیت پژوهش
۱۱	۱-۳- تعریف مفاهیم کلیدی
۱۴	۱-۴- معرفی و بیان پرسش‌های پژوهش اهداف پژوهش
۱۴	۱-۵- معرفی و بیان اهداف پژوهش
۱۶	۱-۶- معرفی روش کار پژوهش
۱۶	۱-۶-۱- معرفی فرآیند پژوهش
۱۷	۱-۶-۲- جامعه و نمونه پژوهش
۱۷	۱-۶-۳- روش تعیین نمونه
۱۷	۱-۶-۴- قلمرو پژوهش
۱۸	۱-۶-۵- روشهای جمع آوری اطلاعات
۱۸	۱-۶-۶- روش تجزیه و تحلیل اطلاعات
۱۸	۱-۷- امکانات پژوهش
۱۹	۱-۸- اعتبار علمی پژوهش
۲۱	پی‌نوشت فصل اول

فصل دوم: چارچوب‌های نظری

- مقدمه ۲۲
- ۱-۲- چارچوب نظری مرتبط با دموکراسی یا مردم‌سالاری ۲۳
- ۱-۱-۲- تعریف لغوی دموکراسی ۲۵
- ۲-۱-۲- تعریف سیاسی دموکراسی ۲۵
- ۳-۱-۲- دموکراسی در یونان باستان و مهم‌ترین عوامل تاثیرگذار بر دموکراسی یونان ۲۶
- ۴-۱-۲- دموکراسی در روم باستان ۲۸
- ۵-۱-۲- بررسی دموکراسی جدید ۲۸
- ۶-۱-۲- عوامل موثر بر توسعه و رشد دموکراسی در جهان ۲۹
- ۷-۱-۲- بررسی دیدگاه نظام‌های سیاسی قرن ۱۹، ۲۰ و ۲۱ میلادی نسبت به جایگاه دموکراسی ۲۹
- ۸-۱-۲- ستون‌های دموکراسی ۳۰
- ۹-۱-۲- معرفی اشکال مختلف دموکراسی ۳۰
- ۱۰-۱-۲- شرایط سلامت دموکراسی ۳۲
- جمع‌بندی ۳۳
- ۲-۲- چارچوب نظری مرتبط با دیدگاه فلاسفه سیاسی در مورد فضای عمومی و دموکراسی ۳۴
- ۱-۲-۲- معرفی دیدگاه‌های افلاطون در مورد دموکراسی ۳۸
- ۲-۲-۲- تحولات و دگرگونی‌های مفهومی سیاست، قدرت و دموکراسی ۳۹
- ۳-۲-۲- بررسی دیدگاه‌های میخائیل باختین، هانا آرنت و یورگن هابرماس پیرامون

۴۳	دموکراسی و فضای عمومی
۴۵	۱-۳-۲-۲- فضای عمومی به مثابه مکان دموکراسی
۴۸	۲-۳-۲-۲- آرنه: حوزه عمومی، فضای نمود و جهان مشترک
۴۹	۳-۳-۲-۲- یورگن هابرماس: حوزه عمومی به مثابه دموکراسی
۵۰	۲-۳-۲-۲- یورگن هابرماس: حوزه عمومی به مثابه دموکراسی گفتمانی
۵۱	۵-۳-۲-۲- جمع بندی نظریه حوزه عمومی هابرماس
۵۲	۴-۲-۲- بررسی دلایل زوال دموکراسی و حوزه عمومی و ایده بازسازی آن
۵۳	جمع بندی
۵۶	۳-۲- چارچوب نظری مرتبط با مفاهیم فضا
۵۶	۱-۳-۲- مفهوم فضای شهری
۶۰	۱-۱-۳-۲- فضای شهری و کالبد فیزیکی
۶۱	۲-۱-۳-۲- فضای شهری و کارکرد اجتماعی-سیاسی
۶۱	۳-۱-۳-۲- عناصر، عوامل و نیروهای موثر در فضای شهری
۶۵	۲-۳-۲- مفهوم فضای عمومی
۶۷	جمع بندی
۶۸	۴-۳-۲- انواع فضاهای شهری
۷۱	۵-۳-۲- تعریف میدان
۷۱	۱-۵-۳-۲- توقعات موضوعی از میدان
۷۲	۲-۵-۳-۲- معرفی انواع میدان
۷۳	۳-۵-۳-۲- خصوصیات میدان

۷۵	جمع‌بندی نهایی
۷۹	پی‌نوشت فصل دوم

فصل سوم: چارچوب تجربی

۸۳	مقدمه
۸۷	۳-۱- تجربیات جهانی
	۳-۱-۱- نقش میدان در دوره‌های مختلف با تاکید بر نقش اجتماعی - سیاسی
۸۷	میدان
۸۸	۳-۱-۱-۱- یونان باستان
۹۵	۳-۱-۲-۱- روم باستان
	۳-۱-۳- میدان در ایالات متحد آمریکا، کانادا، اروپا و آسیا در قرون وسطا، رنسانس، دوران انقلاب صنعتی
۱۰۳	۳-۱-۳-۱- میدان کامپیدولیو، رم
۱۰۵	۳-۱-۳-۲- میدان کامپو، سیه‌نا
۱۰۶	۳-۱-۳-۳- میدان و میدانچه سن مارکو، ونیز
۱۰۷	۳-۱-۳-۴- میدان کنکورد، پاریس
۱۰۹	۳-۱-۳-۵- میدان واندوم، پاریس
۱۱۰	۳-۱-۳-۶- میدان مقابل پارلمان برلین (رایش‌تاگ)
۱۱۳	۳-۱-۳-۷- میدان رومبرگ، فرانکفورت
۱۱۴	۳-۱-۳-۸- میدان تالار شهر هامبورگ

- ۱۱۵.....۳-۱-۳-۹- میدان پارلمان، لندن
- ۱۱۶.....۳-۱-۳-۱۰- میدان ترافالگار، لندن
- ۱۱۸.....۳-۱-۳-۱۱- میدان تالار شهر لندن
- ۱۱۸.....۳-۱-۳-۱۲- میدان تالار شهر شفیلد
- ۱۲۰.....۳-۱-۳-۱۳- میدان پارلمان وین
- ۱۲۱.....۳-۱-۳-۱۴- میدان کنگره، واشینگتن
- ۱۲۲.....۳-۱-۳-۱۵- میدان تالار شهر هوستون
- ۱۲۳.....۳-۱-۳-۱۶- میدان فیلیپس، تورنتو
- ۱۲۴.....۳-۱-۳-۱۹- میدان تیان آنمن، بیجینگ
- ۱۲۸.....۳-۱-۳-۲۰- میدان سرخ، مسکو
- ۱۳۱.....۳-۱-۳-۲۱- میدان التحریر، قاهره
- ۱۳۳.....۳-۱-۳-۲۲- میدان سبز، ترابلس
- ۱۳۴.....۳-۲- تجریبات ملی
- ۱۳۴.....۳-۲-۱- میدان نقش جهان، اصفهان
- ۱۳۷..... جمع‌بندی نهایی
- ۱۴۰..... پی‌نوشت فصل سوم

فصل چهارم: روش شناسی و چارچوب عملیاتی قابل به کارگیری در پژوهش

- ۱۴۵..... مقدمه
- ۱۴۵..... ۴-۱- استراتژی پژوهش

۱۴۶	۲-۴- نوع داده‌ها
۱۴۷	۳-۴- منابع داده‌ها
۱۴۷	۴-۴- انتخاب منابع داده‌ها
۱۴۷	۵-۴- محدوده زمانی جمع‌آوری داده‌ها
۱۴۸	۶-۴- روش تحلیل داده‌ها
۱۵۹	پی‌نوشت فصل چهارم

فصل پنجم: بررسی نمونه موردی، میدان بهارستان

۱۶۱	مقدمه
۱۶۳	۱-۵- روش و فرآیند انتخاب نمونه موردی
۱۶۳	۱-۱-۵- فرآیند انتخاب نمونه موردی
۱۶۴	۲-۱-۵- معیارهای انتخاب نمونه موردی
۱۶۴	۳-۱-۵- انتخاب نمونه موردی
۱۶۴	۲-۵- بررسی تحولات تاریخی میدان بهارستان تهران
۱۶۶	۵-۲-۱- معرفی موقعیت کلی میدان بهارستان
۱۷۰	۵-۲-۲- وجه تسمیه میدان
۱۷۱	۵-۲-۳- دلیل اهمیت میدان
۱۷۲	۵-۲-۴- سیر تحول تاریخی و کالبدی میدان بهارستان
۱۷۷	۵-۲-۵- سیر رخدادها و حوادث تاریخی میدان بهارستان و تاثیرش در جامعه ایران
۱۸۱	جمع‌بندی

- ۱۸۲..... ۳-۵ مطالعات کالبدی، کارکردی و معنایی وضع موجود
- ۱۸۳..... ۱-۳-۵ کاربریها
- ۱۹۰..... ۲-۳-۵ فضای سبز
- ۱۹۲..... ۳-۳-۵ شکل و زمینه (سطوح پر و خالی)
- ۱۹۳..... ۴-۳-۵ موقعیت بناها، مجموعه‌ها، گستره‌ها و لبه‌های ارزشمند
- ۱۹۷..... ۵-۳-۵ نفوذپذیری بدنه
- ۱۹۸..... ۶-۳-۵ سیستم و شبکه‌های حرکت
- ۲۰۲..... ۷-۳-۵ دسترسی‌پذیری
- ۲۰۳..... ۸-۳-۵ محصوریت و تناسبات
- ۲۰۵..... ۹-۳-۵ تناسبات
- ۲۰۵..... ۱۰-۳-۵ شکل‌شناسی
- ۲۰۶..... ۱۱-۳-۵ ارتباطات و کفسازی
- ۲۰۹..... ۱۲-۳-۵ فعالیت‌های میدان
- ۲۱۳..... ۱۳-۳-۵ ویژگی‌های بارز میدان بهارستان و محدوده بلافصل آن
- ۲۱۵..... ۱۴-۳-۵ مقایسه ویژگی‌های میدان بهارستان با میدان‌های موفق سیاسی
- ۲۱۵..... ۴-۵ ارائه راهبردها و سیاست‌های اجرایی برای دستیابی به الگوی ملاک عمل برای اجرا و تبدیل میدان بهارستان به یک میدان دموکراتیک
- ۲۲۶..... پی‌نوشت فصل پنجم

فصل ششم: نتیجه‌گیری و بیان دستاوردهای پایان‌نامه

۲۲۸	مقدمه
۲۳۰	۱-۶- پاسخگویی به پرسش‌ها و دستیابی به اهداف
۲۳۲	۱-۱-۶- پاسخ پرسش‌های کلی
۲۳۴	۲-۱-۶- پاسخ پرسش‌های مربوط به نمونه موردی
۲۳۵	۲-۶- معرفی دستاوردهای پایان‌نامه
۲۳۸	۳-۶- معرفی محدودیت‌های پژوهش در این پایان‌نامه
۲۳۸	۴-۶- پیشنهاد مربوط به ادامه کار و امکان‌پذیری گسترش دستور کار این پایان‌نامه
۲۴۰	منابع و مآخذ

پیوست

فهرست جداول

عنوان	صفحه
جدول شماره ۱-۱: رویارویی پرسش‌ها و اهداف پژوهش	۱۵
جدول شماره ۱-۲: بررسی سیر تحولات دموکراسی	۳۴
جدول شماره ۲-۲: مقایسه نگرش‌های عمومی و فلسفی سیاسی نسبت به قدرت، علم سیاست و دموکراسی و ارتباط آن‌ها	۴۲
جدول شماره ۲-۳: مقایسه رویکردهای مختلف نسبت به دموکراسی	۴۴
جدول شماره ۲-۴: دوره ظهور و جایگاه حوزه عمومی از دیدگاه آرنست، هابرماس و باختین	۴۷
جدول شماره ۲-۵: طیف رده بندی فعالیت‌ها	۶۲
جدول شماره ۲-۶: تبیین و تعریف انواع فضاهای شهری	۷۰
جدول شماره ۳-۱: ویژگی‌های شاخص آگورا در یونان باستان	۹۴
جدول شماره ۳-۲: ویژگی‌های شاخص فوروم در روم باستان	۱۰۲
جدول شماره ۴-۱: نقش نظام‌های سیاسی در شکل‌گیری شهرها و فضاهای شهری	
(بررسی کارکردی و کالبدی)	۱۴۹

جدول شماره ۵-۱: کرنولوژی میدان بهارستان ۱۸۰

جدول شماره ۵-۲: سطوح و نسبت کاربری‌های اصلی در منطقه ۱۲ ۱۸۷

جدول شماره ۵-۳: سطوح و نسبت کارکردهای فرامنطقه‌ای ۲۱۰

جدول شماره ۵-۴: وجوه تمایز شرایط میدان بهارستان در مقایسه با میدان‌های موفق سیاسی ۲۱۷

جدول شماره ۵-۵: بیانیه راهبردی ساماندهی میدان بهارستان برای تبدیل میدان بهارستان

به یک میدان دموکراتیک ۲۲۲

جدول شماره ۶-۱: رویارویی پرسش‌ها و اهداف پژوهش ۲۳۱

فهرست نمودارها

صفحه	عنوان
۲۰	نمودار شماره ۱-۱: روش کار در این پژوهش
۲۴	نمودار شماره ۱-۲: روش کار در فصل دوم پایان نامه
۸۶	نمودار شماره ۱-۳: روش کار در فصل سوم پایان نامه
۱۴۴	نمودار شماره ۱-۴: روش کار در فصل چهارم پایان نامه
۱۶۲	نمودار شماره ۱-۵: روش کار در فصل پنجم پایان نامه
۲۲۹	نمودار شماره ۱-۶: روش کار در فصل ششم پایان نامه

فهرست شکل‌ها

صفحه	عنوان
۴۱	شکل شماره ۱-۲: بیان مفهومی قدرت از دیدگاه میشل فوکو.....
۹۴	شکل شماره ۱-۳: بیان موقعیت آگورا در دولت شهرهای یونان.....
۱۰۲	شکل شماره ۲-۳: بیان موقعیت فوروم در شهرهای روم.....
۱۵۶	شکل شماره ۱-۴: بیان مفهومی ویژگی‌های میدان موفق سیاسی.....
۱۵۸	شکل شماره ۲-۴: بیان مفهومی ویژگی‌های میدان ناموفق سیاسی.....
	شکل شماره ۱-۵: بیان موقعیت میدان بهارستان نسبت به مقر حکومت (میدان ارگ) و بنای
۱۷۱	مذهبی سپهسالار.....

فهرست تصاویر

عنوان	صفحه
تصویر شماره ۱-۲: فضاهای عمومی فاقد تعامل اجتماعی، فضای شهری نیست ۶۷	۶۷
تصویر شماره ۲-۲: ورودی ۶۹	۶۹
تصویر شماره ۳-۲: معبر ۶۹	۶۹
تصویر شماره ۴-۲: میدان ۶۹	۶۹
تصویر شماره ۵-۲: پله ۷۰	۷۰
تصویر شماره ۶-۲: کناره و ساحل ۷۰	۷۰
تصویر شماره ۷-۲: مکانی برای مکث و تفرج ۷۱	۷۱
تصویر شماره ۸-۲: میدان محل ابراز عقیده ۷۲	۷۲
تصویر شماره ۹-۲: میدان، عرصه‌ای برای تجمع ۷۲	۷۲
تصویر شماره ۱-۳: آسوس، نقشه بازسازی شده آگورا و یک منظر خیالی از آن ۸۹	۸۹
تصویر شماره ۲-۳: نقشه جزئیات بخش شمال غربی آتن (رابطه فضایی میان آگورا و آکروپولیس) در قرن دوم میلادی ۸۲	۸۲
تصویر شماره ۳-۳: آتن، منطقه آگورا در قرن سوم ق.م ۹۳	۹۳

- تصویر شماره ۳-۴: نمایی از فوروم رم..... ۹۶
- تصویر شماره ۳-۵: نقشه جزئیات فوروم رومانوم..... ۹۷
- تصویر شماره ۳-۶: منظره فوروم رومانوم، ساختمان‌ها و فضاهاى آن، از جهت شمال شرقی،
در اواخر دوره امپراتوری..... ۹۷
- تصویر شماره ۳-۷: فوروم‌های امپراتوری که بر تپه‌های کاپیتولین و پالاتین و فوروم رومانوم
متصل می‌باشد..... ۹۸
- تصویر شماره ۳-۸: فوروم آگوستوس و معبد مارس آلتور در رم..... ۹۸
- تصویر شماره ۳-۹: آگوستوس و معبد مارس آلتور در رم..... ۹۹
- تصویر شماره ۳-۱۰: پمپئی، نقشه کلی شهر..... ۱۰۰
- تصویر شماره ۳-۱۱: فوروم پمپئی..... ۱۰۰
- تصویر شماره ۳-۱۲: نقشه جزئیات فوروم پمپئی..... ۱۰۰
- تصویر شماره ۳-۱۳: تیمگاد، نقشه عمومی شهر..... ۱۰۱
- تصویر شماره ۳-۱۴: میدان کاپیتول رم..... ۱۰۳
- تصویر شماره ۳-۱۵: میدان کامپوسیه‌نا..... ۱۰۵
- تصویر شماره ۳-۱۶: میدان سن مارکو ونیز..... ۱۰۶

- تصویر شماره ۳-۱۷: میدان کنکور د پاریس ۱۰۷
- تصویر شماره ۳-۱۸: میدان کنکور د پاریس ۱۰۸
- تصویر شماره ۳-۱۹: . میدان واندوم پاریس ۱۰۹
- تصویر شماره ۳-۲۰: میدان مقابل رایشتاگ ۱۱۰
- تصویر شماره ۳-۲۱: نمونه‌ای از فعالیت‌های اجتماعی در فضای مقابل پارلمان ۱۱۱
- تصویر شماره ۳-۲۲: میدان رومبرگ فرانکفورت ۱۱۳
- تصویر شماره ۳-۲۳: میدان تالار شهر هامبورگ ۱۱۴
- تصویر شماره ۳-۲۴: میدان پارلمان لندن ۱۱۵
- تصویر شماره ۳-۲۵: نمونه‌ای از فعالیت‌های اجتماعی در فضای مقابل پارلمان ۱۱۵
- تصویر شماره ۳-۲۶: نمونه‌ای از فعالیت‌های اجتماعی ۱۱۶
- تصویر شماره ۳-۲۷: میدان ترافالگار لندن ۱۱۷
- تصویر شماره ۳-۲۸: تالار شهر لندن ۱۱۸
- تصویر شماره ۳-۲۹: میدان تالار شهر شفیلد ۱۱۸
- تصویر شماره ۳-۳۰: نمونه‌ای از فعالیت‌های اجتماعی در میدان تالار شهر شفیلد ۱۱۹
- تصویر شماره ۳-۳۱: میدان روبه‌روی پارلمان وین ۱۲۰